



e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>



Зміни в законодавстві про освіту України: проблеми та перспективи розвитку

Віктор В. Астахов ^{1*} • Інна Ю. Шевченко ²

¹ Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» (Україна). Професор кафедри економіки та права, декан факультету «Бізнес-управління», канд. юрид. наук, доцент.

² Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна). Декан факультету управління та бізнесу, професор кафедри економіки і підприємництва, д-р екон. наук, професор.

* Автор-кореспондент, e-mail: bu@nua.kharkov.ua

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.7-8.22](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.7-8.22)

Авторське право

© 2025 авторів



Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).



Стаття присвячена системному аналізу трансформацій у законодавстві про освіту України протягом 2017-2024 років, які ознаменували новий етап розвитку національної освітньої системи. Досліджено ключові зміни, пов'язані з прийняттям базового Закону України «Про освіту» (2017), впровадженням концепції «Нова українська школа», модернізацією законодавства про вищу та загальну середню освіту. Проаналізовано основні проблеми практичної імплементації освітніх реформ, включаючи недостатність фінансування, опір консервативної частини педагогічного співтовариства, складності координації між різними рівнями управління освітою. Особливу увагу приділено правовому забезпеченню компетенційного підходу, інклюзивної освіти, академічної доброчесності та цифровізації освітнього процесу. За допомогою системно-структурного, історико-правового та порівняльно-правового методів аналізу виявлено основні тенденції розвитку освітнього права України в контексті європейської інтеграції. Встановлено дисбаланс між амбітними цілями законодавця та реальними можливостями їх практичної реалізації. Детально розглянуто вплив воєнного стану на освітні процеси та необхідність адаптації законодавства до нових реалій. Систематизовано досвід впровадження дистанційного навчання та його правове регулювання. Визначено перспективні напрями удосконалення правового регулювання освітньої сфери, включаючи розвиток фінансових механізмів, створення гнучких систем управління якістю освіти, посилення правових гарантій рівного доступу до освітніх послуг. Обґрунтовано необхідність розробки спеціального законодавства для освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення освітнього законодавства України та підвищення ефективності освітніх реформ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

освітнє законодавство, освітня реформа, компетентнісний підхід, інклюзивна освіта, академічна доброчесність, цифровізація освіти, правове регулювання, освітня політика, систематизація освітнього законодавства.



e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>



Changes in Ukraine's Education Legislation: Problems and Development Prospects

Victor Astakhov ^{1*} • Inna Shevchenko ²

¹ Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy" (Ukraine). Professor at the Department of Economics and Law, Dean of the Business Administration Faculty, PhD in Law, Associate Professor.

² Kharkiv National Automobile and Highway University (Ukraine). Dean of the Faculty of Management and Business, Professor at the Department of Economics and Entrepreneurship, Doctor of Economic Sciences, Professor.

* **Corresponding Author**, e-mail: bu@nua.kharkov.ua

ARTICLE INFO

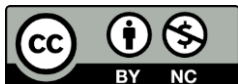
ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.7-8.22](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.7-8.22)

Copyright © 2025
by authors



This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)



The article is devoted to a comprehensive analysis of transformations in Ukraine's education legislation during 2017-2024, which marked a new stage in the development of the national educational system. The key changes related to the adoption of the basic Law of Ukraine "On Education" (2017), implementation of the "New Ukrainian School" concept, and modernization of legislation on higher and general secondary education are examined. The main problems of practical implementation of educational reforms are analyzed, including insufficient funding, resistance from the conservative part of the pedagogical community, and difficulties in coordination between different levels of education management. Special attention is paid to the legal framework for the competence-based approach, inclusive education, academic integrity, and digitalization of the educational process. Using systemic-structural, historical-legal, and comparative-legal analysis methods, the main trends in the development of Ukrainian educational law in the context of European integration are identified. An imbalance between the ambitious goals of the legislator and the real possibilities of their practical implementation is established. Promising directions for improving legal regulation of the educational sphere are determined, including the development of financial mechanisms, the creation of flexible education quality management systems, and the strengthening of legal guarantees of equal access to educational services. The necessity of developing special legislation for education under martial law and post-war reconstruction is substantiated. The research results can be used for further improvement of Ukraine's educational legislation and increasing the effectiveness of educational reforms.

KEYWORDS

educational legislation, educational reform, competence-based approach, inclusive education, academic integrity, digitalization of education, legal regulation, educational policy, systematization of educational legislation.

1. Вступ

Освітнє законодавство України переживає період інтенсивних трансформацій, що зумовлені як внутрішніми потребами модернізації національної освітньої системи, так і зовнішніми викликами європейської інтеграції та глобалізаційних процесів. Прийняття базового Закону України «Про освіту» (2017) стало відправною точкою масштабної реформи, яка торкнулася всіх рівнів освіти – від дошкільної до вищої [1]. Однак, незважаючи на амбітні цілі законодавця, практична реалізація нових нормативних приписів виявила численні проблеми та суперечності, що потребують глибокого наукового осмислення.

Динаміка законотворчих ініціатив у сфері освіти засвідчує, що українське суспільство усвідомлює критичну важливість якісного оновлення освітньої системи для забезпечення конкурентоспроможності держави у XXI столітті. Водночас, як справедливо зауважує В. Андрущенко, «освітня політика не може бути ефективною без системного підходу до вирішення правових, організаційних та фінансових питань» [2, с. 47]. Саме це й обумовлює актуальність комплексного дослідження змін у законодавчій базі освітньої галузі.

Особливої уваги заслуговує той факт (який неодноразово підкреслювався експертами), що швидкість прийняття нових нормативних актів часто випереджає готовність освітньої системи до їх імплементації. Н. Бібік зазначає, що «реформування освіти має відбуватися поетапно, з урахуванням реальних можливостей закладів освіти та педагогічних працівників» [3, с. 52]. Це створює певний дисбаланс між декларативними цілями законодавства та його практичною реалізацією, що потребує критичного аналізу.

2. Огляд літературних джерел

Проблематика правового регулювання освітньої сфери в Україні привертає увагу широкого кола дослідників – від теоретиків права до практиків освітньої діяльності. Концептуальні засади реформування освітнього законодавства ґрунтовно розглянуто в працях В. Андрущенка, який наголошує на необхідності «гармонізації національного освітнього права з європейськими стандартами при збереженні національної ідентичності» [2, с. 78].

Особливої ваги набувають дослідження, присвячені аналізу базового Закону України «Про освіту» (2017). Л. Гриневич, як один із ключових розробників цього документа, підкреслює, що «новий освітній закон має стати каталізатором системних змін, але його ефективність залежить від якості підзаконних актів» [4, с. 15]. Подібні міркування висловлює і С. Калашнікова, яка акцентує увагу на тому, що «законодавча реформа освіти має супроводжуватися відповідними змінами в управлінській культурі та фінансових механізмах» [5, с. 34].

Дослідження концепції «Нової української школи» знайшли відображення в роботах Н. Бібік, яка зауважує, що компетенційний підхід, закладений в основу реформи, «вимагає кардинального перегляду традиційних підходів до оцінювання якості освіти» [3, с. 67]. Водночас О. Пометун звертає увагу на те, що «впровадження нових освітніх стандартів натикається на опір консервативної частини педагогічного співтовариства» [6, с. 89].

Питання правового забезпечення вищої освіти детально проаналізовано в монографії О. Локшиної, де авторка доводить, що «українське законодавство про вищу освіту потребує приведення у відповідність із принципами Болонського процесу» [7, с. 156]. Аналогічні висновки формулює С. Сисоєва, підкреслюючи необхідність «створення дієвих механізмів забезпечення якості освітніх послуг» [8, с. 203].

Проблеми фінансового забезпечення освітніх реформ розглядаються в дослідженнях В. Огнев'юка, який констатує, що «недостатність бюджетного фінансування освіти гальмує впровадження прогресивних законодавчих ініціатив» [9, с. 112]. Подібні застереження висловлює І. Дичківська, наголошуючи на тому, що «інноваційні педагогічні технології потребують відповідного матеріально-технічного забезпечення» [10, с. 78].

Окремої уваги заслуговують праці, присвячені аналізу міжнародного досвіду освітнього законодавства. М. Вашуленко підкреслює важливість «адаптації кращих європейських практик до українських реалій» [11, с. 45], тоді як Г. Єльнікова акцентує на необхідності «створення гнучких механізмів управління освітніми змінами» [12, с. 167].

Проаналізована література свідчить про достатню увагу вітчизняних вчених до означеної проблематики, відтак наше дослідження спрямовується на її поглиблення та подальшу концептуалізацію.

3. Постановка завдання

Мета пропонованого дослідження полягає в системному аналізі основних змін у законодавстві про освіту України, виявленні визначальних проблем його імплементації та окресленні перспективних напрямів удосконалення правового регулювання освітньої сфери з урахуванням сучасних вимог та європейського досвіду.

4. Методи та матеріали

Складність і багатоаспектність предмета дослідження (яким є зміни в законодавстві про освіту України) зумовлює необхідність застосування комплексної методологічної стратегії, що поєднує в собі як традиційні юридичні методи аналізу нормативних актів, так і міждисциплінарні підходи, характерні для сучасних освітніх досліджень.

Основу методологічного апарату становить системно-структурний аналіз, який дозволяє розглядати освітнє законодавство не як сукупність ізольованих норм, а як цілісну систему взаємопов'язаних елементів. Застосування цього методу уможлиблює виявлення внутрішніх суперечностей у нормативній базі та прогалин у правовому регулюванні освітньої сфери.

Історико-правовий метод використовується, зокрема, для аналізу еволюції українського освітнього законодавства, починаючи від здобуття незалежності до сучасного етапу реформ. Цей підхід дає змогу простежити логіку розвитку правових норм та виявити циклічність окремих законодавчих ініціатив (що особливо важливо в контексті часто змінюваної політичної кон'юнктури).

Порівняльно-правовий аналіз застосовується для зіставлення українських освітніх норм із відповідним законодавством країн Європейського Союзу, що дозволяє, зі свого боку, оцінити ступінь відповідності національного права європейським стандартам і визначити напрями подальшої гармонізації.

Нарешті контент-аналіз використовується для систематизації та інтерпретації великого масиву нормативних документів, включаючи закони, підзаконні акти, концепції, стратегії та програми розвитку освіти. Цей метод, як нам видається, особливо ефективний для виявлення латентних тенденцій у розвитку освітнього права та ідентифікації визначальних проблем правозастосування.

Матеріальною базою дослідження слугують нормативно-правові акти різного рівня: Конституція України, базові закони про освіту, вищу освіту, загальну середню освіту, професійну освіту; постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України; концептуальні документи освітньої реформи, включаючи «Нову українську школу» та стратегії розвитку освіти. Значну частину джерельної бази становлять також матеріали парламентських слухань, експертні висновки, аналітичні доповіді міжнародних організацій.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 2017 року (прийняття нового Закону України «Про освіту») до 2024 року, що дозволяє чітко й детально проаналізувати найбільш інтенсивний етап освітніх реформ та оцінити їх проміжні результати. Такий підхід забезпечує актуальність висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі.

5. Результати та обговорення

Аналіз динаміки змін у законодавстві про освіту України дозволяє виділити декілька важливих етапів трансформації правової бази освітньої сфери, кожен з яких характеризується специфічними пріоритетами та підходами до регулювання освітніх відносин.

Прийняття базового Закону України «Про освіту» ознаменувало початок нової ери в українському освітньому праві, проте його практична реалізація виявила низку системних проблем. О. Савченко справедливо зазначає, що «амбітні цілі законодавця часто не підкріплені відповідними фінансовими та організаційними механізмами» [13, с. 89]. Особливо це стосується

впровадження компетенційного підходу, який, незважаючи на декларативне закріплення в нормативних актах, досі не має чіткого методологічного обґрунтування на рівні освітньої практики.

Концепція «Нової української школи» стала спробою конкретизації загальних принципів, закладених у базовому законі, однак її імплементація засвідчила складність координації між центральними та регіональними органами управління освітою. С. Сисоева підкреслює, що «децентралізація управління освітою, передбачена реформою, вимагає кардинального переформатування традиційних адміністративних процедур» [8, с. 178].

Особливої уваги заслуговує аналіз змін у законодавстві про вищу освіту, де спостерігається певна непослідовність у підходах до регулювання автономії закладів вищої освіти. І. Дичківська зауважує, що «розширення академічної свободи університетів не завжди супроводжується відповідним посиленням їх відповідальності за якість освітніх послуг» [10, с. 134].

Таблиця 1. Основні зміни в законодавстві про освіту України (2017–2024 рр.)

Нормативний акт	Рік прийняття	Визначальні нововведення	Проблеми імплементації
Закон «Про освіту»	2017	Компетенційний підхід, академічна доброчесність, інклюзивне навчання	Недостатнє фінансування, опір консервативних педагогів
Концепція «Нової української школи»	2016–2017	12-річна освіта, профільне навчання, нові стандарти	Неготовність матеріальної бази, дефіцит кваліфікованих кадрів
Закон «Про повну загальну середню освіту»	2020	Інституційна автономія, нова структура освіти	Складність координації між рівнями управління
Стратегія розвитку вищої освіти 2022–2032	2022	Цифровізація, інтеграція з ринком праці	Воєнний стан, міграційні процеси

Джерело: систематизовано авторами.

Аналіз представлених у таблиці даних свідчить про те, що основні законодавчі ініціативи останніх років спрямовані на модернізацію змісту освіти та приведення її у відповідність до європейських стандартів. Водночас практична реалізація цих ініціатив стикається з серйозними викликами, серед яких найбільш критичними є фінансово-економічні обмеження та недостатня готовність освітньої спільноти до кардинальних змін.

Окремого розгляду потребує питання правового забезпечення інклюзивної освіти, яке набуло особливої актуальності після прийняття відповідних змін до базового освітнього законодавства. Г. Єльнікова підкреслює, що «створення інклюзивного освітнього середовища вимагає не лише правових гарантій, а й системної підготовки педагогічних кадрів» [12, с. 201]. Практика засвідчує, що багато освітніх закладів формально виконують вимоги щодо прийому дітей з особливими освітніми потребами, але не мають достатніх ресурсів для забезпечення якісної інклюзивної освіти.

Проблема академічної доброчесності, законодавчо закріплена як один із основних принципів освітньої діяльності, також потребує додаткового аналізу. М. Вашуленко зазначає, що «формування культури академічної доброчесності неможливе лише через нормативні приписи – воно вимагає системної роботи з усіма учасниками освітнього процесу» [11, с. 167]. Досвід провідних українських університетів показує, що ефективна протидія плагіату та іншим формам академічної недоброчесності потребує значних інвестицій у технічне забезпечення та підготовку викладацького складу.

Особливої уваги заслуговує аналіз фінансових механізмів реалізації освітньої реформи. В. Огнев'юк справедливо констатує, що «декларовані цілі щодо підвищення якості освіти не підкріплені адекватними бюджетними асигнуваннями» [9, с. 156]. Ця проблема особливо гостро проявилася в умовах воєнного стану, коли значна частина освітньої інфраструктури була пошкоджена або знищена, а бюджетні ресурси перерозподілені на потреби оборони.

Цифровізація освіти, яка спочатку розглядалася як перспективний напрям модернізації, в умовах пандемії COVID-19 та воєнних дій стала критично важливою для забезпечення

безперервності освітнього процесу. О. Локшина підкреслює, що «дистанційне навчання виявило як нові можливості, так і глибокі нерівності в доступі до якісної освіти» [7, с. 234].

Реформування системи вищої освіти, розпочате з прийняттям Закону України «Про вищу освіту» (2014), набуло нового імпульсу завдяки затвердженню Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [16]. Цей документ визначає пріоритетні напрями модернізації вищої школи, включаючи інтеграцію з ринком праці, цифровізацію освітніх процесів та підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських університетів. Водночас практична реалізація стратегічних цілей ускладнюється воєнним станом та масштабними міграційними процесами, що потребує корекції первинних планів реформування [14].

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [15] передбачає кардинальну трансформацію традиційної освітньої моделі через впровадження 12-річного циклу навчання, профільного навчання в старшій школі та нових освітніх стандартів. Однак аналіз перших років імплементації засвідчує, що багато освітніх закладів стикаються із серйозними викликами щодо матеріально-технічного забезпечення та підготовки педагогічних кадрів до роботи за новими методиками. Особливо проблематичним виявилось впровадження інтегрованих курсів та проектної діяльності, що вимагає від учителів принципово нових компетентностей.

Що стосується вдосконалення правового регулювання освітньою діяльністю взагалі, слід зазначити наступне. Зовсім очевидно, що незважаючи на не зовсім сприятливе соціально-економічне і, тим більше, військово-політичне середовище для проведення освітніх реформ, освіта має постійно перебувати у сфері першочергових державних інтересів. І насамперед це передбачає створення для зазначеної галузі сучасної та якісної системи її правового регулювання, яка, як виявляється, зараз далека від досконалості.

Навіть прийняття в останні десятиліття вказаних вище таких просунутих та вдосконалих законів та підзаконних актів призвели тільки до того, що освітнє законодавство в цілому не тільки істотно не покращилося, а продовжує складатися в воістину величезний масив нормативно-правових актів на всіх рівнях освітньої вертикалі. При цьому багато першочергових проблем залишаються за межами якісної правової регламентації. Так, наприклад, нормативно-правове забезпечення такої найважливішої для держави сфери, як освіта дорослих, продовжує здійснюватися за нормами, розкиданими в різних правових актах, а єдиний закон «Про освіту дорослих» досі не прийнятий Верховною Радою і перебуває на стадії доопрацювання зроблених зауважень та поданих пропозицій [17].

Крім цього, продовжують залишатися невирішеними проблеми, пов'язані з відсутністю кореляції чинних освітніх норм з нормами цивільного законодавства, причому окремі гостро необхідні пропозиції щодо корекції нормативно-правових актів часто вступають у суперечність не лише з цивільно-правовими, а й з іншими нормами, що регулюють бюджетну, податкову та інші сфери діяльності. В результаті це призводить до неможливості реалізації на практиці не тільки закріплених законодавчо прав та інтересів суб'єктів освітньої діяльності, а й вносять певну сум'ятицю у правозастосовчу діяльність. В цих умовах у приватних освітніх структур ситуація ускладнюється ще й тим, що переважна більшість норм освітнього законодавства закріплюють суттєві преференції для державних освітніх установ. І це при тому, що вже давно очевидним став факт, що всі навчальні заклади повинні мати статус державних (за відповідного проходження ними контрольних процедур – ліцензування, атестації, акредитації освітніх програм тощо), а ознакою поділу може бути лише спосіб їх фінансування.

Не викликає сумніву, що в світі, який змінюється, законодавство продовжуватиме вдосконалюватися, реагуючи на виклики часу. А це знову спричинить збільшення загальної кількості нормативних актів, які навіть при позитивних перетвореннях саме в освітній сфері, не змінять існуючої тенденції «латання дірок» у законодавстві, що регулює освітню діяльність, розширюючи і так його величезний масив актів. Вирішення зазначених проблем можливе лише шляхом систематизації освітнього законодавства, до ідеї якого слід придивитися більш уважно. Це, у свою чергу, дозволить вирішити безліч організаційно-правових проблем у сфері освіти, що накопичилися, оскільки тільки якісна правова регламентація функціонування освітньої галузі, що виступає основою будь-якого цивілізованого суспільства, є запорукою її якісного розвитку.

6. Висновки

Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку принципових висновків щодо характеру та спрямованості змін у законодавстві про освіту України протягом 2017-2024 років.

Законодавча база освітньої сфери України зазнала кардинальних трансформацій, спрямованих на імплементацію європейських стандартів і принципів. Прийняття базового Закону «Про освіту» та супутніх нормативних актів створило правові передумови для системної модернізації національної освіти, однак повна реалізація потенціалу цих законодавчих ініціатив залишається перспективним завданням.

Основною проблемою сучасного етапу освітньої реформи є дисбаланс між амбітними цілями законодавця та реальними можливостями їх практичної імплементації (що особливо виразно проявляється з боку саме правового регулювання освітньої діяльності та у фінансово-економічній площині). Недостатність бюджетного фінансування освітніх реформ створює ризики формального виконання нормативних приписів без досягнення їх змістовних цілей.

Впровадження концепції «Нової української школи» засвідчило необхідність системної підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах нової освітньої парадигми. Традиційні підходи до підвищення кваліфікації вчителів виявилися недостатніми для забезпечення якісного переходу до компетентісно-орієнтованого навчання.

Правове забезпечення інклюзивної освіти, незважаючи на прогресивний характер відповідних законодавчих норм, потребує суттєвого посилення механізмів фінансової підтримки та методичного супроводу освітніх закладів, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами.

Формування культури академічної доброчесності в українській освіті вимагає не лише нормативного закріплення відповідних принципів, а й створення дієвих інституційних механізмів їх забезпечення та контролю (включаючи технічні засоби виявлення плагіату та систему відповідальності за порушення).

Перспективні напрями подальшого розвитку законодавства про освіту України мають включати: удосконалення фінансових механізмів реалізації освітніх реформ, створення гнучких систем управління якістю освіти, розвиток нормативно-правової бази цифрової освіти, посилення правових гарантій рівного доступу до якісної освіти. Особливої уваги потребує розробка спеціального законодавства щодо освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, яке враховувало б специфічні виклики сучасного етапу розвитку української держави.

І врешті, незважаючи на мляву плинність дискусії щодо необхідності систематизації законодавства про освіту, проблеми, викликані несистематизованим характером цієї галузі законодавства, давно вже стали очевидними для багатьох. І якщо навіть в Молдові Кодекс про освіту прийнято парламентом республіки ще 17 липня 2014 року [18], то не випадково у вітчизняній правовій науці почалися робити кроки в цьому напрямку [19]. Причому для України вказана проблематика не нова, оскільки ще у 1922 році, наприклад, було прийнято Кодекс народної освіти України, «дуже систематично розроблений» [20]. А у 1985 році Г.А. Дорохова зазначала, що норми різних галузей права, потрапляючи у систему освіти, хіба що втрачають права громадянства, тим самим формуючи нову галузь законодавства — освітню [21, с. 28].

Тому очевидно, що численні організаційно-правові проблеми у сфері освіти наполегливо вимагають якнайшвидшого вирішення шляхом упорядкованої правової регламентації її функціонування. При цьому одним із головних засобів концептуального поновлення всієї системи законодавства України, що регулює освітню діяльність, є його якнайшвидша систематизація, можливо навіть у формі кодифікації.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). Law of Ukraine "On Education", September 5, No. 2145-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (in Ukrainian).
2. Andrushchenko, V. P. (2018). *Osvitnia polityka Ukrainy v konteksti intehtatsiinykh protsesiv: monohrafiia* [Educational policy of Ukraine in the context of integration processes: A monograph]. MP Lesia. (in Ukrainian).

3. Bibik, N. M. (2014). Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v shkilnii osviti [Advantages and risks of introducing the competency-based approach in school education]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 47–68. (in Ukrainian).
4. Hrynevych, L. M., Elkin, O. V., Kalashnikova, S. A., et al. (2018). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [The New Ukrainian School: A teacher's guide] (N. M. Bibik, Ed.). Litera LTD. (in Ukrainian).
5. Kalashnikova, S. A. (2010). *Osvitnia paradyhma profesionalizatsii upravlinnia na zasadakh liderstva* [The educational paradigm of management professionalization based on leadership]. Borys Grinchenko Kyiv University. (in Ukrainian).
6. Pometun, O. I. (2004). Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti [Discussion of Ukrainian educators on introducing the competency-based approach in Ukrainian education]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy* [Competency-based approach in modern education: World experience and Ukrainian perspectives] (pp. 65–72). K.I.S. (in Ukrainian).
7. Lokshyna, O. I. (2009). *Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: teoriia i praktyka (druha polovyna XX – pochatok XXI st.)* [The content of school education in the EU countries: Theory and practice (second half of the 20th – early 21st century)]. Bohdanova A. M. (in Ukrainian).
8. Sysoieva, S. O. (2012). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka* [Educational systems of the European Union countries: General characteristics]. Vydavnychiy dim "Pleiady" (in Ukrainian).
9. Ohneviuk, V. O. (2003). *Osvita v systemi faktoriv formuvannia i rozvytku ukrainskoi derzhavy* [Education in the system of factors of formation and development of the Ukrainian state]. Znannia Ukrainy. (in Ukrainian).
10. Dychkivska, I. M. (2015). *Innovatsiini pedahohichni tekhnologii* [Innovative pedagogical technologies] (3rd ed., rev.). Akademvydav. (in Ukrainian).
11. Vashulenko, M. S. (2019). *Ukrainska mova i chytannia v pochatkovii shkoli: metodychni zasady realizatsii zmistovykh lini: monohrafiia* [Ukrainian language and reading in primary school: Methodological principles of implementing content lines: A monograph]. Osvita Ukrainy. (in Ukrainian).
12. Yelnykova, H. V. (2019). *Naukovi osnovy adaptivnoho upravlinnia zakladamy zahalnoi serednoi osvity* [Scientific foundations of adaptive management of general secondary education institutions] (Doctoral dissertation). Kyiv. (in Ukrainian).
13. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoї osvity: pidruchnyk* [Didactics of primary education: A textbook]. Hramota. (in Ukrainian).
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). Law of Ukraine "On Higher Education", July 1, No. 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (in Ukrainian).
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). Concept of implementation of the state policy in reforming general secondary education "The New Ukrainian School" until 2029, Decree of December 14, 2016 No. 988-r. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
16. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032, Decree of February 23, 2022 No. 286-r. <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80> (in Ukrainian).
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). On adopting the draft Law of Ukraine on Adult Education as a basis: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of January 12, 2023 No. 2874-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX#Text> (in Ukrainian).
18. Republic of Moldova. (July 17, 2014). Code of the Republic of Moldova "On Education", No. 152. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93795&lang=ro
19. Astakhov, V. V. (Ed.), Astakhova, K. V., Voyno-Danchyshyna, O. L., et al. (2011). *Osvitnie pravo* [Educational law]. NUA; International Renaissance Foundation. (in Ukrainian).
20. Durdenevskii, V. N. (1929). *Lektsii po pravu sotsialnoi kultury* [Lectures on the law of social culture]. <http://books.e-heritage.ru/book/10079412>
21. Astakhov, V. V. (2023). Pro perspektyvy bezperervnoi osvity v umovakh kryzy suchasnykh osvitnikh system kriz pryzmu osvitnoho zakonodavstva na prykladi NUA [On the prospects of lifelong education in the crisis of modern educational systems through the prism of educational legislation: The case of NUA]. *Vcheni zapysky Kharkivskoho humanitarnoho universytetu "Narodna ukrainska akademiia"*, (29), 22–32. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7938894> (in Ukrainian).